

FOTÓ

CSOÓRI SÁNDOR

A megmentett élet képei

Magyar népszokásokról készült fotógyűjteményt tart kezében az olvasó. Azt azonban, hogy a sok ünnepi s magakellető kiadvány után az első hiteleset is — már nekem kell hozzátennem. És valóban! Ha csak kíváncsiságból tallózza is át valaki Korniss Péter könyvét, egyetlen látványközhelyet se talál benne. Nincs tulipántos láda és piros menyecske; nincs új szőlő lágy kenyérrrel. És kalocsai paprikafűzér se virít a vasárnapi fényben fürdő eresz alól. A fotókon nem nyargalnak kékinges, kékgatyás csikósok, sőt alkonyi nap se hanyatlík le a színpadiasan berendezett pusz-tán, hol pásztoraink épp szabad tűz fölött rotyogtatják a világhírű magyar gulyást. A lakodalmak, a temetések, a táncházmulatságok sűrűjéből ránk néző szemek nem múzeumi szemek. Nem egy mesterségesen földidézett néprajzi életkép hamis gyöngyei.

*

Népszokásokat bemutató könyv ezerkilencszázhetvenes években? Nincs ebben valami megkésést, idejétmúlt rajongás? A századfordulón még igen! Akkor, amikor bakancsot húz, és népdalt, népzénét indul gyűjteni Bartók is, Kodály is; amikor a Civilizáció duhaj kapudöngetésére osszerezen Közép- és Kelet-Európa felelősséget érző értelmisége, s lázasan leltározni kezd minden szájhagyományban élő és a nemzeti kultúrák alá szorított értéket. A fölfedezés és gyors mentés egybeesésének ideje ez az idő: igazi történelmi pillanat. Hol van az akkori esélyekhez hasonló esély ma? Az akkori lázakhoz hasonló láz, izgatottság, bőség?

A megkéssettség vitathatatlan, hiszen ma már csak lámpával lehet olyan zárt közösségeket találni Magyarországon, illetve a határokon kívül élő magyarság körében, ahol a szokásrend, a viselkedésrend néhány százéves vagy elvétve, ezer esztendőnél is ösibb szokásokat, szokásformákat őriz. De úgy látszik, a teljességre figyelő szellem makacsabb, mint a hideg érvekből és belátásokból táplálkozó logika. Tudja, hogy a leveretés ezen a csatatéren nem egészen olyan, mint a valóságos csatatereken. Ami egyszer igazi érték volt, elveszitheti tollait, díszait, megtépázhatják, szétmetélhetik ezer darabra akár — töredékeiben is érték marad. S ha már nem a jelenlétével, hát a hiányával igyekszik hatni.

A megkéssettség egyébként is olyan időbeli fogalom, amit egy másik idő váratlanul előnyy is avathat. Ki hitte volna például, hogy az európai kultúrától szinte csillagtávolságra megapuló Afrika-belseji faragott szobrok egyszerre csak elkezdenek lélegezni? Hogy kunyhók homályából meredve elő, a Notre Dame és az Eiffel-torony tövében elsiető Picassót nyugözik le mágikus erővel? Ki hitte volna ugyanezt az ősember barlangfestményeiről? Az európai zenét új ingerekkel, új forrósággal elöntő Európa-alatti népezénekről? Az kiközösített, az észrevétlen lett a meghatározó. Az időben a „legavultabbnak” látszó a megújító.

Az okok nem is olyan rejtélyesek, mint amilyennek ez a szélsőségség, látszó-

Korniss Péter fotókönyvének külföldi kiadása elé.

MENYEGZŐ

FEHÉR GYÁSZ

QYANE

QYANTOG QYANAD

lag, föltűnteti. A civilizáció csapdájából kiszakadni vágyó szellem önvédelemből talált rá azoknak a rétegeknek a hagyományos kultúrájára, akik eleve ki is maradtak belőle. Kimaradtak? Akiket kihagytak! Más szóval: egy új, egy korszerű egyetemességet kereső európai szellem a gyökereit csakis olyan kultúrák tevékenyében érezthette, melyek az egyetemesség elemi alapformáit megőrizték; melyekben rendje volt a létnek: születésnek, halálnak, tűznek, víznek, földnek, ősök tiszteletének, holdnak és napnak, mindennek.

ISKOLÁBA MENET

Az olyan nagy huszadik századi összegző művészek, mint Bartók, Picasso, Henry Moore, Brâncuși, García Lorca nemcsak formát, nemcsak hangsúlyokat, ízeket vagy új „barbárságot” merítettek az őskultúrák, illetve a népi kultúrák gazdagságából, hanem világteremtést. Világteremtést a művekben. Az ábrázolás helyett a szerveséget. Az élet teljességének a megragadását.

*

Minden zárt kultúrában tökéletesen szemlélhető ez a teljesség. Ott munkál a szokásrendben, az öltözködésrendben, a közmondásokban, a hiedelemvilág legapróbb részleteiben, a táncban, a halálról kialakított képzetekben.

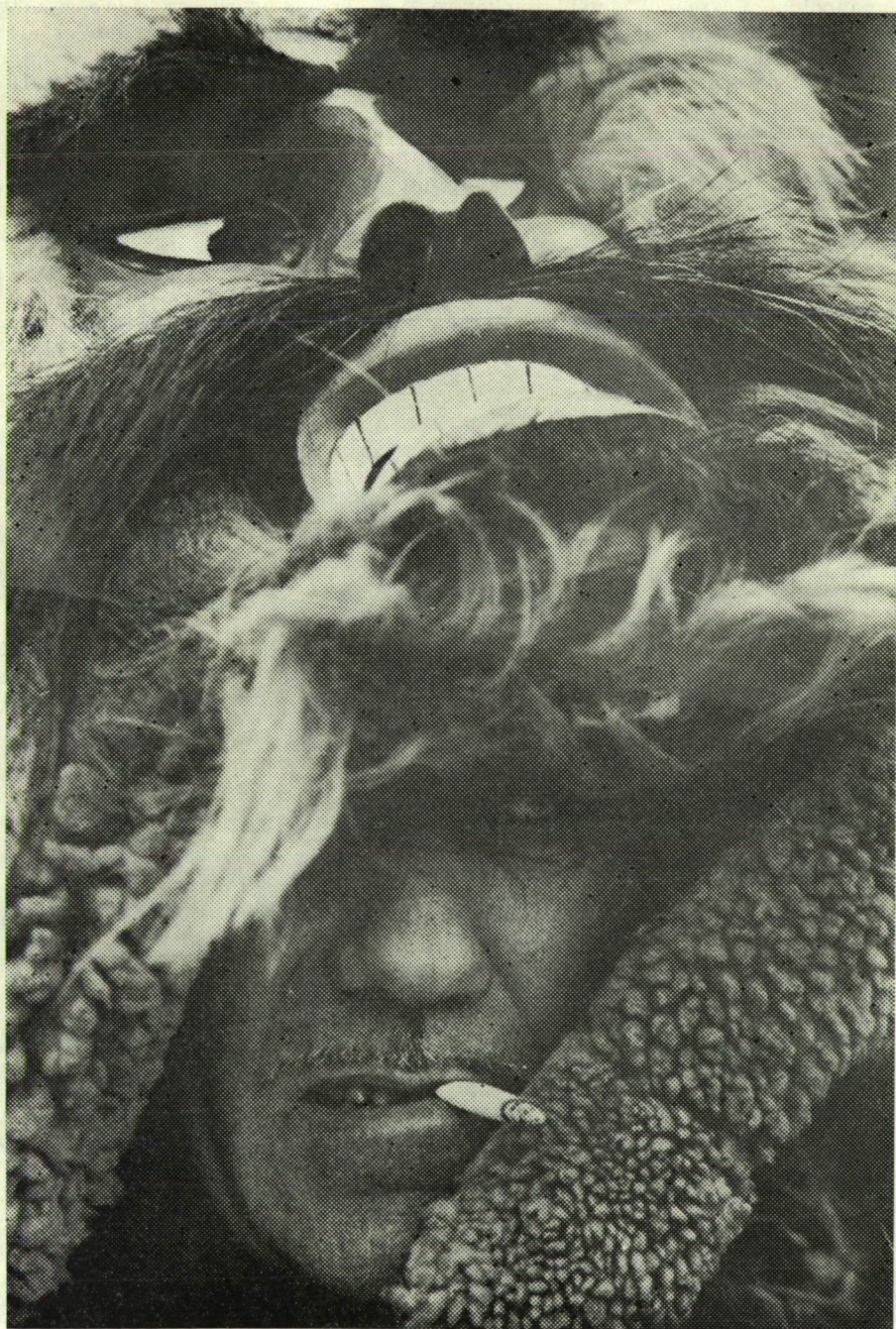
Erdemes föllapozni a könyvnek azt a fejezetét, ahol Korniss a gyász, a temetés szokásvilágából emel ki s rak elének képeket. Akad köztük néhány temetői fotó is: megvénytűt sírok, bálvány alakú fejfákkal. Vajon mi közülük ezeknek a fejfáknak a népszokásokhoz, mikor egyetlen ember sincs körülöttük? Senki és semmi, csak a dombhajlat csöndje, csak a fáké, csak a tolongó füvek hullámmzése a holtak fölött? Látszatra semmi. Már-már arra hajlunk, hogy a nagy gonddal és önfegyelmekkel dolgozó Korniss Pétert elragadta művészi szenvedélye. Holott a fejfákról készült fotói is ugyanolyan néprajzi értékű tudósítások, mint a betlehemes, a lakodalmas, vagy a húsvéti szokásokról készült felvételei. Csak tudnunk kell, mi mindent sűrít mögéjük. Legláthatóbban a természet és a halál ősi egységét. A kereszténység előtti hitvilág lappangó továbbbélését a keresztény kultúra ezerszempontú kérése alatt. A bálványyszerű fejfával megjelölt halott sokkal inkább „földi halott” marad, mint a föltámadás ideológikus reményébe kapaszkodó; sokkal „emberibb halott”, ibolya-álmú, kőálmú, mindenségbe elbújó. És ott van e mögött a fejfák mögött az a másik, az a töredékesen fennmaradt szokás is, hogy az újszülött tiszteletére némely vidéken fát ültettek. Fát, ami az élet növekedését jelképezte, s ágak, lombok terebélyesedésével az ember természeti sorsát is. S elég gyakran megessett, hogy az életét bevégző halottnak fejfát vagy koporsót ebből a fából ácsoltak.

*

Az a megállapítás, hogy az ember egyidejűleg ősi és modern lény, a század első évtizedében szinte kizárólag a megújuló művészetek támadó érve volt a múlt századi esztétikák ellen. Ma viszont mintha egyetemesebb védekezéséssé kezdene átalakulni a tudatunkban. Mintha közvetlenül az életformaváltságek vézscsengői hívnák föl rá a figyelmünket. Nyugat-Európa, illetve a nyugat-európai civilizáció mágneses terében élő népek egyre inkább a saját bőrükön érzik, hogy az ipari és a tudományos kultúra micsoda egykedvű szívóssággal törekszik kizárólagosságra. S miközben megszünteti a szegénységet, ami történelmi érdem, magából az emberből épp a történelmiség tudatát lúgozza ki. A múltat lényegtelené igyekszik törpíteni. Ezernyi apró jeltől láthatjuk, hogy az európai kultúrából kibomló civilizáció csak a racionalitást ismeri. Illetve: csak a saját győzelmeit tartja fontosnak.

A veszély természetesen Kelet-Európát is fenyegeti. Szerencsénk, hogy a civilizáció ezen a tájon még nem kikezddhetetlen evidencia. Sok mindent rosszul tanultunk meg, de azt talán tudjuk, hogy a jövőtől elszakított múlt micsoda tragédiákhoz vezet. Tudjuk: ahogy az abbaghyott köszönést nem lehet újra kezdeni, az abbaghyott történelem se folytatható.

Kelet-Európa és Közép-Európa országaiban csupán ebben a században már harmadszor élénkül föl a népi kultúrák iránti érdeklődés. Régebben a nemzeti törekvések szélfújása élesztette. Újabban másféle indítékok és másféle hiányérzetek is. Amit eddig többnyire csak érdekes színfoltnak, tisztelni való néphagyománynak véltünk, arról lassan kiderül, hogy ugyanúgy történelmi előzmény, mint a nemzetek múltjából bármilyen. Tanulnivalót így nemcsak a forradalmak történetéből meríthetünk, hanem a népélettudomány egyre gazdagabban föltáruló anyagából is. Mindenekelőtt persze sugalmazást.

BUSO

Ennek a könyvnek a megjelenését ez külön is időszerűvé teszi. Ahogy Bartók népdalt gyűjtött s mentett meg a pusztulástól, Korniss most ugyanabból a világból, ugyanabból a mélységből élethelyzeteket rögzítő képeket gyűjt. Az egyre ritkábban látható pillanatok emeli át a folyamatos láthatóság világába; a helyhez, az időhöz kötött történeteket abba a helyhez és időhöz nem kötött világba, ahol a tegnapi, a tegnapelőtti, az ezer év előtti hagyomány mai idegrendszerünk támogatója, serkentője lehet.

Korniss Péter korszerűsége rendkívül egyszerű, de rendkívül izgalmas is. Szétporló egyéni világunkkal a közösségek együtt mulató, együtt gyászoló világát fordítja szembe. Az emberi kapcsolatok fojtott éjszakájával a kapcsolatok hajnalidejét, világos emlékeit.

Szerkesztői asztal

Szerkesztőségünket is fölkereste magyarországi tartózkodása során Stefan Ganev miniszterhelyettes, a bolgár kulturális és művészeti bizottság főtítkára. Élénken érdeklődött irodalmi életünkről, a szerkesztés gondjairól, majd tájékoztatta munkatársainkat a bolgár folyóirat-irodalom szerkezetéről, jellemezte az egyes fórumokat, szólt a külföltele törekvésekről.

*

Nyolc napot töltött Tallinnban lapunk munkatársa, Olasz Sándor. Test-

vérfolyóiratunk, a *Looming* vendégeként tárgyalt az együttműködés bővítéséről, kéziratok és munkatársak cseréjéről.

*

Korniss Péter fotóművésznak — ki nek munkáiból e számunkban közlünk összeállítást — tárlata nyílt a szegedi múzeum kupolacsarnokában. A kiállítást dr. Kulka Frigyes egyetemi tanár nyitotta meg.

